

**ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ
ІНСТИТУТ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
Кафедра публічного управління та адміністрування**

КОЗАЧЕНКО ЮЛІЯ МИКОЛАЇВНА

**РЕГІОНАЛЬНИЙ РОЗВИТОК В УКРАЇНІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ
ТА НАПРЯМИ ЙОГО ПОКРАЩЕННЯ**

Спеціальність: 281 Публічне управління та адміністрування

АВТОРЕФЕРАТ

магістерської роботи на здобуття наукового ступеня
магістра публічного управління

Миколаїв – 2020

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. На теперішній час Україна стоїть перед гострою необхідністю здійснення глобального і всебічного удосконалення регіонального розвитку, шляхом реформування місцевого самоврядування та адміністративно-територіального устрою. Оскільки сьогодні регіони не мають достатніх фінансово-економічних та соціальних можливостей для розв'язання місцевих проблем, а мешканці територіальних громад у повній мірі не готові до радикальних змін та не мають справжньої зацікавленості у формуванні якісного, ефективного і діючого управління регіональним розвитком.

Не беручи до уваги всі заходи держави останніх років, спрямованих на покращення соціально-економічного стану регіонів України, більшість із них через надзвичайно слабку матеріально-фінансову базу та занепад соціально-виробничої інфраструктури залишаються депресивними, які потребують значних фінансових вкладень. Наслідком цього є: соціально-економічна деградація сільських територій; систематичне зменшення кількості населення, особливо сільського; постійна державна фінансова допомога; низька якість та недоступність публічних послуг, що надаються громадянам на місцевому рівні та інше.

Як наслідок, в Україні відчувається необхідність у коректній, зваженій і науково обґрунтованій державній регіональній політиці. Зокрема, є гостра потреба в усвідомленні самим суспільством безперспективності політики зволікання з розробкою і впровадженням стратегічних рішень, що мають скласти основу цієї довгострокової державної політики, яка містить цілі і завдання та визначає напрями підвищення рівня розвитку регіонів України на сучасному етапі в умовах децентралізації. Адже без стратегії, без моделювання прогнозів розвитку регіонів, визначення і розставлення пріоритетів з боку держави та самої громадськості щодо цього, ми не зможемо побудувати демократичну й економічно розвинуту державу.

Все це свідчить про значну актуальність теми дослідження та визначає його цільову спрямованість.

Теоретичні та прикладні аспекти визначення сутності регіонального розвитку або розвитку регіону знайшли відображення в численних працях провідних вітчизняних і зарубіжних науковців таких як: С.О. Баранова, Г.В. Возняка, І.О. Дегтярьової, Ю.П. Дроня, І.В. Заблудської, В.Ю. Керецмана, В.Ю. Медвідя, М.М. Некрасова, Т.К. Скуфьиної, А.Н. Тищенко, О.В. Токарчука. Дослідженню регіоналізації соціально-економічного розвитку, а також проблемам підвищення ефективності управління регіональним розвитком присвячені численні наукові дослідження таких учених, як: Ю.М. Бажал, В.В. Баштанник, М.А. Борушак, О.С. Врублевський, Ю.І. Ганушак, В.А. Герцег, Я. Гонцяж, Л.В. Дума, Т.А. Заяць, О.С. Качний, Д.Л. Костюченко, В.С. Куйбіда, В.М. Мельник, С.Т. Пухир, А.В. Руснак, П.Т. Саблук, І.А. Чухно, О.В. Шевченко та ін. Завдяки їх теоретичним напрацюванням сформовано відповідні науково-методологічні основи соціально-економічного розвитку регіонів, що базуються на інституційно-правових та організаційно-економічних засадах. Однак, незважаючи на накопичений досвід та значну кількість наукових праць як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників, на сьогодні необхідним є визначення та подальше впровадження нових напрямів підвищення рівня розвитку регіонів України в умовах сучасного реформування. Відповідно зазначене зумовлює мету і завдання дослідження.

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є характеристика регіонального розвитку в Україні на сучасному етапі та визначення напрямів його покращення.

Для досягнення мети дослідження поставлено такі завдання:

- розглянути теоретично-правові основи дослідження регіонального розвитку в Україні;
- охарактеризувати формування адміністративно-територіального устрою країни у процесі об'єднання територіальних громад;

- розкрити специфіку соціально-економічного розвитку сільських територій;
- визначити особливості фінансування регіонального розвитку;
- проаналізувати удосконалення соціально-економічного розвитку регіонів на основі методів прогнозування;
- обґрунтувати необхідність впровадження інноваційних підходів до управління регіональним розвитком.

Об'єктом дослідження є державна регіональна політика та розвиток територій в Україні.

Предметом дослідження є регіональний розвиток в Україні на сучасному етапі.

Методи дослідження. Методологічну основу роботи складає сукупність загальнонаукових і спеціальних методів дослідження. Зокрема, для вирішення поставлених завдань у роботі використані такі методи, як аналіз, синтез, узагальнення, порівняння тощо. Формально-логічний метод використовувався при визначенні основних понять дослідження. На основі сукупності порівняльно-правового і системно-функціонального методів розглянуто концепції регіонального розвитку та досліджено його нормативно-правове забезпечення. Використання системно-аналітичного методу дало змогу розкрити специфіку соціально-економічного розвитку сільських територій. За допомогою причинно-наслідкового аналізу та статистичного методу визначено особливості фінансування регіонального розвитку. Використання стратегічного аналізу та методів моделювання і групування дало змогу сформулювати напрями підвищення рівня розвитку регіонів України на сучасному етапі. На основі абстрагування, логічного і діалектичного методів зроблено висновки проведеного дослідження.

Наукова новизна одержаних результатів визначається тим, що в роботі уточнено ключові поняття дослідження; проаналізовано соціально-економічний розвиток сільських територій та виявлено особливості фінансування регіонального розвитку в умовах децентралізації; обґрунтовано

необхідність впровадження інноваційних підходів до управління регіональним розвитком.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що на основі аналізу нормативно-правової бази і здобутків вітчизняної політико-управлінської думки та узагальнення сучасних соціально-економічних умов в Україні, в магістерській роботі охарактеризовано регіональний розвиток в нашій державі на сучасному етапі та визначено напрями його покращення, впровадження яких сприятиме покращенню стану регіонального розвитку та усуненню перешкод, які існують сьогодні у цій сфері. Матеріали дослідження можуть використовуватися у науково-дослідній і практичній діяльності.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та висновки дослідження апробовано у формі однієї доповіді на XXII Всеукраїнській щорічній науково-методичній конференції «Могилянські читання – 2019: Досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні: глобальний, національний та регіональний аспекти (м. Миколаїв, 11-14 листопада 2019 р.).

Структура магістерської роботи обумовлена метою, завданнями і логікою дослідження і складається зі вступу, трьох розділів, які об'єднують вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи складає 114 сторінок, основного тексту – 92 сторінки. Список використаних джерел налічує 96 найменувань. Робота містить 3 рисунки та 6 додатків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність і рівень розробленості обраної теми; визначено мету й основні завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження; описано наукову новизну; встановлено практичне значення одержаних результатів магістерської роботи; вказано апробацію результатів дослідження; зазначено структуру та обсяги роботи.

У першому розділі *«Теоретично-правові основи дослідження регіонального розвитку в Україні»* розглянуто теоретично-правові основи дослідження регіонального розвитку в Україні.

Підрозділ 1.1. «Понятійно-категорійний апарат інституту регіонального розвитку» розкрито сутність понять «регіон» та «регіональний розвиток». З'ясовано, що сутність регіонального розвитку розкривається через низку таких рис як: методи управління регіональною економікою, відносини в середині регіональної системи, раціональне використання регіональних переваг, взаємоузгодженість різних гілок влади в прийнятті ефективних управлінських рішень.

У підрозділ 1.2. «Концепції регіонального розвитку та їх еволюція» розглянуто різні концепції регіонального розвитку та прослідковано їх еволюція. Виявлено, що найбільше теорій і концепцій стосовно регіонального розвитку з'явилося у 70-90 рр. ХХ століття. Усі вони базуються на тому, що досягнення високих соціально-економічних показників значною мірою залежить від якості управління, а не наявного ресурсного потенціалу.

У підрозділі 1.3. «Нормативно-правове забезпечення регіонального розвитку» досліджено нормативно-правове забезпечення регіонального розвитку в Україні, що представлене значною кількістю нормативних актів, які характеризуються відсутністю єдиної лінії стратегії і фрагментарністю державної політики стосовно розвитку регіонів України.

У другому розділі *«Окремі аспекти регіонального розвитку в Україні в умовах децентралізації»* проаналізовано окремі аспекти регіонального розвитку в Україні в умовах децентралізації.

У підрозділі 2.1. «Формування адміністративно-територіального устрою країни у процесі об'єднання територіальних громад» охарактеризовано формування адміністративно-територіального устрою країни у процесі об'єднання територіальних громад. Зроблено висновок, що існуючий адміністративно-територіальний поділ країни є справжнім гальмом

у побудові спроможних територіальних громад в Україні і становленні нашої країни, як високо розвинутої держави. Запропоновано здійснити глибоке, системне і логічне реформування, яке на сьогодні ще не до кінця реалізоване, так як серед політиків і науковців немає одностайності у вирішенні питання щодо можливого адміністративно-територіального поділу України.

У підрозділі 2.2. «Специфіка соціально-економічного розвитку сільських територій» розкрито специфіку соціально-економічного розвитку сільських територій. Узагальнено, що сьогодні сільські території в Україні знаходяться у катастрофічному стані. Виявлено, що в різних сільських місцевостях відбувається погіршення стану природних ресурсів та екологічної ситуації, прийшли в занепад соціально-виробнича інфраструктура, система соціальних послуг та сфера побуту, знижується людський потенціал, процвітає безробіття й бідність, що стимулює трудову міграцію та від'їзд молоді із села. Враховуючи усе це, запропоновано: створити максимальну підтримку започаткування та розвитку на сільських територіях не сільськогосподарського бізнесу; відновлювати ремесла; створювати невеликі підприємства у сфері легкої промисловості, послуг логістики; розвивати внутрішній туризм; оптимізувати використання сільськогосподарських угідь; регулювати ціни на агропродукцію тощо.

У підрозділі 2.3. «Особливості фінансування регіонального розвитку» визначено особливості фінансування регіонального розвитку. З'ясовано, що фінансування регіонального розвитку здійснюється за рахунок коштів місцевих бюджетів, міжбюджетних трансфертів, Державного фонду регіонального розвитку, міжнародних фінансових організацій та субвенції на розбудову інфраструктури об'єднаних територіальних громад. Акцентовано увагу на недостатньому об'ємі фінансових ресурсів регіонів країни для реалізації необхідних завдань і задоволення місцевих потреб та запропоновано відповідні способи покращення ситуації.

У третьому розділі «Напрями підвищення рівня розвитку регіонів України на сучасному етапі» сформульовано напрями підвищення рівня

розвитку регіонів України на сучасному етапі.

У підрозділі 3.1. «Удосконалення соціально-економічного розвитку регіонів на основі методів прогнозування» проаналізовано удосконалення соціально-економічного розвитку регіонів на основі методів прогнозування. З'ясовано, що ключовими проблемами під час розроблення стратегій і програм розвитку виступають надійність прогнозів, зміна внутрішніх та зовнішніх умов функціонування регіональної економічної системи. На основі цього зроблено висновок, що удосконалення системи прогнозування соціально-економічного розвитку регіонів має здійснюватися комплексно і за обов'язковою участю органів публічної влади та їх налагодженої співпраці із громадськістю та бізнес-сектором.

У підрозділі 3.2. «Впровадження інноваційних підходів до управління регіональним розвитком» обґрунтовано необхідність впровадження інноваційних підходів до управління регіональним розвитком. Виявлено, що для забезпечення ефективності управління регіональним розвитком наразі необхідно розробляти й у подальшому впроваджувати сучасні інноваційні підходи, котрі відповідатимуть викликам часу й реальним соціально-економічним і суспільно-політичним умовам. Це такі найбільш розповсюдженні підходи як кластери, державно-приватні партнерства, міжрегіональне співробітництво.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі охарактеризовано регіональний розвиток в Україні на сучасному етапі та визначено напрями його покращення. Отриманні результати в процесі дослідження дають змогу сформулювати такі висновки і пропозиції:

1. Регіональним розвитком є процес нагромадження позитивних, незворотних, закономірних змін, які призводять до зростання рівня життя

населення у довгостроковій перспективі. Сутність регіонального розвитку розкривається через низку таких рис як: методи управління регіональною економікою, відносини в середині регіональної системи, раціональне використання регіональних переваг, взаємоузгодженість різних гілок влади в прийнятті ефективних управлінських рішень, що максимально враховують інтереси всіх сторін, інновації, людський і соціальний капітал тощо.

На разі існує багато концепцій і теорій регіонального розвитку, більшість яких були розроблені в 70-90 рр. ХХ ст. Серед них можна назвати концепцію конкурентних переваг, теорію соціального капіталу території, концепцію кластерного розвитку тощо. Усі вони базуються на досягненні високих соціально-економічних показників, що значною мірою залежить від якості управління, а не наявного ресурсного потенціалу. Відрізняючись за фундаментальними підходами, теорії і концепції пропонують різні механізми впливу на стан територій з урахуванням розміщення економічних об'єктів, їх взаємодії із зовнішнім середовищем, взаємодії і партнерства на місцевому рівні, людського потенціалу та ін.

Нормативно-правове забезпечення регіонального розвитку представлено значною кількістю нормативних актів, які умовно можна поділити на чотири етапи: I етап (1991-1999 рр.); II етап (2000-2004 рр.); III етап (2005-2013 рр.); IV етап (з 2014 р. і до сьогодні). У більшості випадків нормативні акти приймаються для впровадження і розвитку окремих індивідуальних проектів у різних регіонах, без зв'язку з іншими документами нормативно-правового характеру. Враховуючи це, вітчизняні законотворці мають створити цілісну і взаємоузгоджену систему нормативних стратегічно-планувальних документів, які врегульовували б різні питання регіонального розвитку в Україні, особливо, у контексті покращення його стану.

2. Існуючий адміністративно-територіальний поділ країни є справжнім гальмом у побудові спроможних територіальних громад і становленні нашої країни, як соціально-економічно розвинутої держави.

Здійснення адміністративно-територіальної реформи призведе до покращення життя в регіонах, створивши сприятливі умови для їх подальшого економічного розвитку, шляхом оптимального укрупнення сільських і селищних громад, збільшення ресурсної бази, децентралізації публічних функцій та ін. При цьому при розробці та подальшої ефективної реалізації реформи, потрібно максимально врахувати культурно-історичні особливості кожного регіону в країні. Також необхідно проводити широку інформаційно-просвітницьку кампанію з роз'яснення суті і завдань реформи, з якнайширшим залученням громадськості до її здійснення. Це можна робити у формі різних публічних обговорень, круглих столів, громадських слухань, спеціально-роз'яснювальних публікацій в засобах масової інформації та ін.

3. Сьогодні сільські території в Україні знаходяться у катастрофічному стані. В різних сільських місцевостях відбувається погіршення стану природних ресурсів та екологічної ситуації, прийшли в занепад соціально-виробнича інфраструктура, система соціальних послуг та сфера побуту, знижується людський потенціал, процвітає безробіття і бідність, що стимулює трудову міграцію та від'їзд молоді із села. Враховуючи це, визначальними умовами покращення соціально-економічного стану сільських територій є: підвищення ефективності функціонування аграрного сектору та його осучаснення; розвиток місцевого підприємництва; раціональне використання наявної природно-ресурсної бази; залучення нових ресурсних потоків; запровадження системи прямої державної допомоги вітчизняним виробникам сільськогосподарської продукції; розвиток соціально-виробничої і транспортної інфраструктури; реалізація дієвих проектів територіального розвитку, що спрямовується на зміцнення виробничо-господарської сфери місцевої економіки і всебічної підтримки людського потенціалу.

4. Фінансування регіонального розвитку України відбувається за рахунок коштів місцевих бюджетів, міжбюджетних трансфертів, ДФРР, МФО, а також субвенцій на розбудову інфраструктури об'єднаних

територіальних громад. Однак, попри значні позитивні зрушення у сфері фінансування регіонального розвитку існує ряд проблем, серед яких можна назвати низьку активність використання коштів ДФРР у регіонах та незначний обсяг інфраструктурних субвенцій на розвиток об'єднаних територіальних громад тощо. Для їх усунення необхідно:

- внести відповідні зміни до Бюджетного і Податкового кодексів України та інших нормативних актів у сфері регіонального розвитку;
- переорієнтувати органи місцевого самоврядування на проекти економічної спрямованості;
- розробляти стратегії розвитку і формувати фінансові плани громад на середньострокову та довгострокову перспективи;
- вчасно подавати грамотно складені проектні заявки з метою отримання коштів від ДФРР;
- формувати такі проекти (на основі ґрунтового дослідження нагальних потреб громад та регіонів), що можуть надати імпульс до залучення зовнішніх інвестицій, дотримуючись критеріїв орієнтованості на інвестиційність проектів;
- широко використовувати нові інструменти фінансування регіонального розвитку (краудфандинг, фандрейзинг та фонд громади та ін.);
- акумулювати дані стосовно коштів спрямованих МФО до регіонів для їх соціально-економічного розвитку (у вигляді виділення позик та грантів), шляхом запровадження моніторингу виділення коштів, початку і закінчення проектів фінансування та безпосереднього їх виконання тощо.

5. Важливим етапом у процесі удосконалення соціально-економічного розвитку регіонів в Україні є формування «картини» майбутнього їх розвитку відповідно до визначених державою пріоритетів, шляхом використання різних методів прогнозування. Серед таких методів можна назвати методи моделювання і екстраполяції, методи індивідуальної й корпоративної експертної оцінки тощо. Прогнозування дає змогу розробляти оптимальні напрями розвитку регіонів України, формулювати дієві

рекомендації стосовно здійснення ефективного публічного управління регіональним розвитком. Проте, на сьогодні рівень впровадження методів прогнозування є занижким, а відповідні прогнози щодо можливого соціально-економічного розвитку регіонів є не точними та такими, що не містять науково-практичної складової. Враховуючи це, удосконалення системи прогнозування соціально-економічного розвитку регіонів нашої країни має здійснюватися комплексно і за обов'язковою участю представників науково-дослідних установ, вищих навчальних закладів й органів публічної влади та їх налагодженої співпраці із громадськістю та бізнес-сектором. Необхідно сформувати професійне співтовариство політичних й економічних аналітиків, управлінців і вчених, тим самим створивши науковий простір для здійснення якісних досліджень щодо покращення соціально-економічного стану регіонів України. Крім того, потрібно обмежити практику підготовки проектів та програм розвитку регіонів органами публічної влади «під себе» (виходячи лише із політичної доцільності та власного місця у владно-управлінській ієрархії). Реалізація зазначеного дасть змогу підвищити якість прогнозної діяльності та створить умови для прийняття органами влади стратегічно правильних й обґрунтованих управлінських рішень щодо покращення існуючого рівня регіонального розвитку в Україні.

6. Сучасний стан соціально-економічного розвитку регіонів та нездатність України подолати існуючі проблеми свідчать про низьку ефективність державної регіональної політики. Окрім того, вітчизняна система управління регіональним розвитком не відповідає вимогам сьогодення і вимагає структурної та змістовної перебудови. З урахуванням цього, для забезпечення ефективності управління регіональним розвитком потрібно розробляти й у подальшому впроваджувати сучасні інноваційні підходи, що відповідатимуть викликам часу й реальним соціально-економічним і суспільно-політичним умовам. Серед відомих інноваційних підходів до управління регіональним розвитком можна назвати кластери,

державно-приватне партнерство, міжрегіональне співробітництво. Вважаємо, що обґрунтоване і виважене застосування таких підходів на засадах системності та комплексності із залученням громадськості є запорукою стабілізації існуючого соціально-економічного стану регіонів України та забезпечення умов для їх подальшого розвитку.

АНОТАЦІЯ

Магістерську роботу присвячено характеристиці регіонального розвитку в Україні на сучасному етапі та визначенню напрямів його покращення. У роботі обґрунтовано ступінь дослідженості теми; розглянуто теоретично-правові основи дослідження регіонального розвитку в Україні; охарактеризовано формування адміністративно-територіального устрою країни у процесі об'єднання територіальних громад; розкрито специфіку соціально-економічного розвитку сільських територій; визначено особливості фінансування регіонального розвитку. Наприкінці роботи сформульовано напрями підвищення рівня розвитку регіонів України на сучасному етапі, шляхом аналізу удосконалення соціально-економічного розвитку регіонів на основі методів прогнозування та обґрунтування необхідності впровадження інноваційних підходів до управління регіональним розвитком. Зроблено висновок, що науково обґрунтований і виважений підхід до покращення існуючого стану регіонального розвитку в Україні, який ґрунтується на економічній доцільності, засадах системності і комплексності є запорукою стабілізації існуючого соціально-економічного стану регіонів та основою для становлення України як високо розвинутої європейської держави.

Ключеві слова: регіон, регіональний розвиток, сільська територія, децентралізація, об'єднання громад, управління регіональним розвитком.

ANNOTATION

The master's work is devoted to the characterization of regional development in Ukraine at the present stage and determining the directions of its improvement. In the introduction the relevance and level of theme development are substantiated; the purpose and main tasks, object, subject and methods of research are determined; the scientific novelty is describes. At the beginning of the work the theoretical and legal bases of research of regional development in Ukraine are considered. The essence of the concepts of «region» and «regional development» is revealed. Different concepts of regional development are considered and their evolution is traced. The legal support of regional development in Ukraine is investigated, which is represented by a considerable number of normative acts. The main part of the research is devoted to analysis of the some aspects of regional development in Ukraine in the context of decentralization. The formation of the administrative and territorial structure of the country in the process of unification of territorial communities is characterized. Specificity of socio-economic development of rural territories is revealed. Features of financing of regional development are defined. At the end of the master's thesis, the directions of increasing the level of development of the regions of Ukraine at the present stage are formulated. Improvement of socio-economic development of regions based on forecasting methods is analyzed. The necessity to introduce innovative approaches to managing regional development is substantiated. These are the most common approaches such as clusters, public-private partnerships, interregional cooperation. It is concluded, that a scientifically sound and balanced approach to improving the current state of regional development in Ukraine, which is based on economic feasibility, the principles of systematic and complexity, is the key to stabilizing the existing socio-economic condition of the regions and the basis for becoming Ukraine as a highly developed European state.

Key words: region, regional development, rural territory, decentralization, community unification, regional development management.